

Əlavə

Milli tədris planı

Giriş

“Təhsilin əsas əhəmiyyəti onun konkret vərdiş və yaxud konkret məzmun şəklində verdiyi bilik məhsulunda deyil, müəyyən olunmuş istiqamətlə şagirdin qüvvələrinin inkişafındadır” .

Dimitri Uznadze

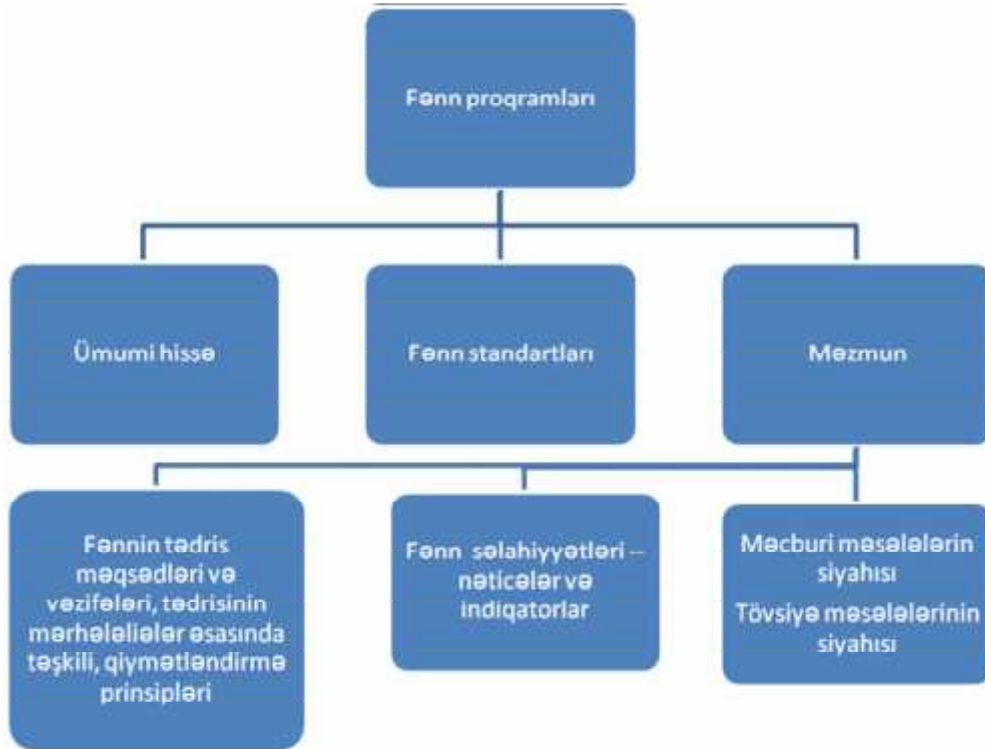
Milli tədris planı ümumi təhsil sistemi üçün fundamental əhəmiyyətə malik sənədə, Gürcüstanın ümumi təhsil sisteminin necə bir nəsillərin yetişdirilməsinə dəstək verməli olduğunu müəyyənləşdirən “Ümumi təhsilin milli məqsədləri ”nə əsaslanır. Milli tədris planının başlıca vəzifəsi milli məqsədlərə nail olmaq üçün təhsil mühiti və ehtiyatlarını yaratmaqdan ibarətdir. Bu məqsəddən irəli gələrək o, şəxsiyyətin inkişafına yönəldilmiş təhsil konsepsiyasını seçir. Bu konsepsiyanın tərəqqisinə müasir təhsil məkanında 70-ci illərdən müxtəlif elmi sahələrdə (koqnitiv psixologiyada, neyro elmlərdə, təhsil elmlərində, psixolinqvistikada, dillərin

didaktikasında və s.) aparılan intensiv tədqiqatlar imkan yaratdılar. Bu tədqiqatlar elmi baxımdan möhkəm, dinamik və funksional biliyin qurulması üçün və müvafiq olaraq müasir aləmin şüarları və tələblərinə cavab verə biləcək vətəndaşın tərbiyəsi üçün onun üstünlüyünün əsaslandırılmasına imkan verdi.

Şəxsiyyətə yönəldilmiş təhsil prosesinin mərkəzində şagird, onun inkişaf prosesi və onun tərəfindən əldə edilən nəticələr dururlar. Nəticəyə yönəlmə şagirdə təqdim edilmiş informasiyanın nəinki tək-cə yadda saxlanılmasını, həm də bu informasiyanın möhkəm, dinamik və fundamental biliyə çevrilməsini nəzərdə tutur.

Məhz buna görə də Milli tədris planının fundamental prinsipi şagirdlərin möhkəm biliklə təchiz edilməsini nəzərdə tutan nəticəyə istiqamətlənməkdir. Bu mühüm tələb fənn proqramlarının üç hissəli strukturunda öz əksini tapır:

Fənn proqramlarının strukturu

Fənn proqramlarının ümumi hissəsi fənnin tədrisinin vəzifələrini və ümumi təhsilin milli məqsədlərindən irəli gələn əsas istiqamətləri nəzərdə tutur.

Fənn standartı şagirdlərin qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olmaq üçün yiyələnməli olduqları konkret fənn üzrə səriştələrini nəzərdə tutur. Fənn standartında təsvir olunmuş səriştələr üç kateqoriyadan ibarət biliyi əhatə edirlər: a) deklarativ, yəni prosedur baxımdan biliyin tətbiq olunmasını təmin etməyən statistik xarakterli biliyi. Əgər şagird konkret riyazi əməlin aparılması qaydasını bilir, amma onu tətbiq edə bilmirsə, bu zaman şagirdin biliyi deklarativdir; b) prosedur, yaxud da biliyin tətbiq olunmasını, ondan istifadə edilmə imkanlarını verən dinamik bilik; əgər şagird riyazi əməli yerinə yetirə bilir, bu zaman şagirdin biliyi prosedurdur. Dəfələrlə məşq etməklə prosedur biliyə yiyələnmək olur və c) şərti bilik, yəni biliyin adekvat tətbiqini təmin edən funksional bilik. Əgər şagird qarşıya qoyulmuş məsələni həll etmək üçün müvafiq riyazi əməli seçə bilir, o zaman onun biliyi şərtidir.

Biliyin üç kateqoriyası

Fənn proqramlarının başlıca hissəsinin - standartın fundamental prinsipi nəticəyönlükdür. Onda tədris məqsədləri konkret nəticələr şəklində formalaşdırılmışdır, yəni tədris prosesi başa

çatdıqdan sonra şagirdin nümayiş etdirməli olduğu bilik və qabiliyyət-vərdislər şəklində. Müəllimə standartla müəyyən edilmiş nəticələr və indikatorlar şəklində siyahıda verilmiş məzmun üzrə məsələləri şagirdlərə necə və hansı tərəfdən işləyib hazırlaması barədə konkret göstərişlər verilir. Bu, tədris prosesinin necə aparılmasını göstərən bir növ bələdçidir ki, şagirdlər biliyi düşünmüş və əsaslı şəkildə əldə edə bilsinlər.

Proqramın məzmunu icbari və tövsiyə olunan tədris məsələlərinin siyahısından ibarətdir.

İctimai Hüquqlu Hüquqi Şəxs – Milli Tədris Planı və Qiymətləndirmə Mərkəzinin işləyib hazırlayacağı Milli tədris planı ümumi təhsil sahəsində fəaliyyət göstərən və ya iştirak edən bütün subyektlər üçün nəzərdə tutulmuşdur.

I Fəsil

Təlim-tədrisin əsas prinsipləri

I fəsil. Təhsil prosesinin təşkili

Maddə 1. Ümumi təhsilin pillələri

1. Tam ümumi təhsil üç pilləni əhatə edir:
  - a) İbtidai – I-VI siniflər;
  - b) Baza – VII-IX siniflər;
  - c) Orta –X-XII siniflər.
2. İbtidai və baza təhsili məcburidir.
3. Milli tədris planı ilə müəyyən olunmuş səviyyəni əldə etməklə tam ümumi təhsili almaq mümkündür.

Maddə 2. Ümumi təhsil pillələrinin vəzifələri

1. İbtidai pillənin əsas vəzifələri bunlardır:

- a) öz imkanlarını aşkara çıxarmaq və təhsil üçün zəruri olan qabiliyyət-vərdisləri aşılamaq üçün şagirdə şəraitlər yaratmaq;
- b) şagirdə təhsilə müsbət yanaşmanı və ətraf mühiti dərk etməyə qarşı marağı formalaşdırmaq;
- c) növbəti baza pilləsində təhsili müvəffəqiyyətlə davam etdirmək; gələcəkdə lazım olacaq biliyə yiyələnmək, qabiliyyət-vərdisləri inkişaf etdirmək və yanaşmaları formalaşdırmaq üçün şagirdə şərait yaratsın və bunun üçün əsasları müəyyənləşdirsin.

2. Təhsilin beş yaş həddindən başlanması ilə əlaqədar birinci sinifdə:

- a) dərs prosesində inkişafetdirici, didaktik oyunlar tətbiq olunmalıdır;
- b) dərs başladıqdan 15dəqiqə sonra fiziki fəallığa vaxt ayrılmalıdır (3-5 dəq.);
- c) dərsin fəal və passiv aktivlərinin bir-birini əvəz etməsi ilə keçirilməsi tövsiyə olunur (məs. oxuması tapşırığı rəsm və ya rol oyunu əvəz etsin);
- d) tövsiyə olunur ki, imkan daxilində tədris mühiti bir neçə hissəyə bölünsün. Bunlardan isə ən azı biri istirahət və azad aktivliyə ayrılmalıdır.

3. Baza pilləsinin əsas vəzifələri bunlardır:

- a) ümumi təhsilin milli məqsədlərinə nail olmaqda şagirdə yardım etmək;
- b) bütün həyatı boyu xüsusi əhəmiyyətə malik bacarıq-vərdisləri inkişaf etdirmək üçün şagirdə şərait yaratmaq;
- c) təhsili davam etdirmək, yaxud əmək bazarında düzgün seçim etmək üçün şagirdə ilkin şərait yaratmaq.

4. Orta pillənin əsas vəzifələri bunlardır:

- a) müasir tələblərə uyğun təhsilin alınmasında şagirdə şəraitlər yaratmaq;
- b) gələcək seçimdə şagirdə yardım göstərmək (təhsili davam etdirmək və ya - əmək fəaliyyətinə qoşulmaq) ;
- c) şagirdə keyfiyyətli tam ümumi bilik vermək.

Maddə 3. İctimai məktəbdə tədris ilinin təqvimi

1. Tədris ili iki semestrə bölünür. Onu qış tətili semestrə bölür.
2. Tədris ilinin başlanması və başa çatdırılması tarixləri və təillərin vaxtı və müddəti qanunvericiliklə müəyyənləşdirilir.
3. Dərs həftəsi beşgünlükdür. Lazım gəldiyi halda həftədə altıgünlük tədris də yolveriləndir. Altıgünlük tədris yolveriləndir, əgər:
  - a) məktəb gündəlik saat yükünü yüngülləşdirmək qərarına gələrsə;
  - b) nəzərdə tutulmamış səbəblər üzündən məktəbdə dərs günü/günləri boş keçərsə.
4. Dərsin müddəti 45 dəqiqə müəyyənləşdirilir. Birinci sinif istisna təşkil edir, burada dərsin müddəti 35 dəqiqədir. Dərsin müddəti ilə əlaqədar ekstremal şəraitlər zamanı (şaxtalar, kəskin istilər və s.) istisnaların edilməsinə yol verilir. Bu zaman məktəb tədris prosesinin vaxtını azaltmaq məqsədilə dərslərin müddətini qısalda bilər.
5. Dərslər arası ən azı bir tənəffüsün müddəti minimal olaraq 15 dəqiqə müəyyənləşdirilməlidir. Digər tənəffüslərin müddəti məktəbin tədris planı ilə müəyyən olunur.

Maddə 4. İctimai məktəbdə şagirdlərin sayı

1. Sinifdə şagirdlərin maksimal sayı 30 şagird müəyyənləşdirilmişdir.
2. Bu maddənin birinci bəndi ilə müəyyənləşdirilmiş şagirdlərin maksimal sayı ilə əlaqədar istisna Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyi ilə yazılı razılıq əsasında mümkündür. Bu halda şagirdlərin maksimal sayı 35-dən artıq olmamalıdır.
3. Əgər hər bir paralel sinifdə şagirdlərin minimal sayı 18-dirsə, o zaman paralel siniflərin olmasına icazə verilir. Şagirdlərin sayı ilə əlaqədar istisna Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyi ilə razılıq əsasında mümkündür.
4. Əgər tədris ili ərzində şagirdlərin hərəkəti üzündən sinifdə şagirdlərin sayı müəyyən olunmuş normaya uyğun olmazsa, o zaman məktəb bu barədə Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyinə məlumat verməlidir və nazirlik sinfin bölünməsi/birləşdirilməsi/mövcud faktiki vəziyyətin saxlanması barədə qərar qəbul etmək səlahiyyətindədir.
5. Şagirdlərin maksimal sayının müəyyənləşdirilməsi qaydası 2005-2006-cı tədris ilində məktəbin birinci sinfinə daxil olmuş şagirdlərə aiddir və hər bir növbəti nəslə şamil edilir. Daha yuxarı siniflərdə məktəblər bu qaydanı yalnız o zaman tətbiq edə bilərlər, əgər ki, bu hərəkət şagirdlərin məktəbdən çıxarılmasına səbəb olmazsa.

6. Sınıf Gürcü dili və ədəbiyyatı və xarici dil dərslərində bölünə bilər, lakin yalnız sınıfdə şagirdlərin sayı 25-dən artıq olduğu və məktəbin müvafiq maliyyə imkanlarının olduğu halda. Xarici dil dərslərində bölünmələr şagirdlərin dilləri bilmə səviyyəsini nəzərə almaqla yol verilə bilər.
7. Kiçik şagird kontingentli məktəblərdə sinif-komplektlər yaratmaq olar. Sinif-komplektlərdə şagirdlərin ümumi sayı 15-dən artıq olmamalıdır.
8. Sinif-komplektlərin yaradıldığı halda onların pillələr çərçivəsində yaradılması tövsiyə edilir və bir sinif-komplektə iki sınıfdən artıq birləşdirilməməlidir.
9. Sinif-komplektin yaradıldığı halda hər bir sinfin şagirdinə müvafiq sinif/fənn üçün Milli Tədris Planı ilə müəyyənləşdirilmiş icbari saatların miqdarı keçilməlidir.
10. Sinif komplektdə təlim-tədris prosesi tam diferensial tədris prinsiplərinə əsaslanmalıdır.

Maddə 5. Məktəbin ümumi mədəniyyəti

1. Məktəb qarşılıqlı hörmət və bərabərlik prinsiplərinə riayət edilməsinə imkan yaratmalıdır.
2. Məktəb məktəb ictimaiyyətinin üzvləri üçün yaradıcılıq və əməkdaşlıq mühitinin yaradılmasına kömək göstərməlidir.
3. Məktəb müxtəlif sinif şagirdlərinin, müəllimlərin və valideynlərin də cəlb olunduqları idman, incəsənət, klub və məktəb layihələrinin həyata keçirilməsinə və təşkilinə kömək göstərməlidir.

Maddə 6. Sınıf rəhbəri

1. İctimai məktəbdə hər bir sinfin sinif rəhbəri olmalıdır. Sinif rəhbəri öz rəhbərlik etdiyi sınıfdə dərslər deməlidir.
2. Sınıf rəhbərinin işinin məqsədi şagirdlərə ümumi təhsilin milli məqsədlərinə nail olmaqda, şəxsi, tərbiyəvi, əqli və fiziki imkanların inkişaf etdirilməsinə kömək göstərməkdən ibarətdir; sinif rəhbəri şagirdlərə sağlam həyat qaydasının aşılmasında kömək göstərməli, onlarda demokratik dəyərlərə əsaslanan vətəndaşlıq şüurunu inkişaf etdirməli və onların ailə, cəmiyyət və dövlət qarşısında öz hüquq – vəzifələrinin dərk etmələrinə kömək göstərməlidir.
3. Sınıf rəhbərinin vəzifələri bunlardır:

- a) Şagirdi və onun valideynini/qanuni təmsilçisini (sonralar – valideynini) onların hüquqları və vəzifələri (məktəbin daxili intizamı, şagirdin Etika məcəlləsi, məktəbin tədris planına müvafiq məsələləri və s.) ilə tanış etməlidir;
- b) müntəzəm olaraq sinif rəhbəri saati keçirməlidir (ibtidai və baza pillələrində);
- c) akademik və ya sinif mühitində qarşıya çıxan müxtəlif problemlərin həllində şagirdə kömək göstərməlidir;
- ç) şagird, valideyn və müəllim arasında problemlərin qarşıya çıxdığı anda vasitəçi olmalıdır;
- d) şagirdin akademik nailiyyəti, intizamı, şəxsi problemləri və ya nailiyyətləri barədə valideynə müntəzəm informasiya verməlidir. Bir şagirdin intizamı və akademik nailiyyəti barədə başqasının iştirakı ilə söhbət aparmaq yolverilməzdir;
- e) lazım gəldiyi təqdirdə, maraqlanan valideynlə görüşməli və ona şagirdlə və məktəbdə baş verən proseslərlə əlaqədar informasiya verməlidir;
- ə) Şagirdin məktəbdən yayınmasının səbəbini öyrənməlidir;
- f) müəllimlər tərəfindən təqdim olunan informasiyalar əsasında rəhbərlik etdiyi sinfin hər bir şagirdinin akademik nailiyyətini, dərslərdə iştirakını, davranışını təhlil etməli və hər bir şagirdin qısa xasiyyətnaməsini yazmalıdır. Xasiyyətnamədə şagirdin güclü tərəfləri, onun həm akademik, həm də sosial münasibətlər nöqtəyi-nəzərindən nailiyyətləri, şagirdin qruplarda, idman yarışlarında və ya başqa növ tədbirlərdə iştirakı təsvir olunmalıdır; nəzərə alınması şagird üçün faydalı olan şagirdin akademik, fiziki, emosional və sosial inkişafının əhəmiyyətli məsələləri bu xasiyyətnamədə öz əksini tapmalıdır;
- g) şagirdin başqa məktəbə keçdiyi təqdirdə, sinif rəhbəri onun akademik nailiyyəti və dərslərdə iştirakı barədə informasiya hazırlamalıdır.

4. Sinif rəhbərinin işi aşağıdakı prinsiplərə əsaslanmalıdır:

- a) Tamdəyərli tərbiyə - tərbiyə işi şəxsin fiziki, psixiki, sosial və mənəvi inkişafına yönəldilməlidir;
- b) şagirdin imkanlarının aşkara çıxarılması – sinif rəhbərinin funksiyası şagirdin daxili qüvvəsinin hərəkətə gətirilməsindən və onların istedad və imkanlarının aşkara çıxarılması üçün müvafiq şəraitlərin yaradılmasından ibarətdir;
- c) şagirdlərdə məsuliyyət və öhdəlik hissini inkişaf etdirmək – sinif rəhbəri şagirdlərin cəlb olunmasına kömək etmək üçün aktivliklərin (bayramlar, gəzintilər, ekskursiyalar və s.) planlaşdırılmasında və bu zaman qarşıya çıxan problemlərin həllində onların iştirak etmələrinə imkan verməlidir. Sinif rəhbəri şagirdlərin maraqlarını nəzərə almalıdır;

ç) əməkdaşlıq prinsipi – sinif rəhbərinin şagirdlərlə münasibəti əməkdaşlığa, qarşılıqlı hörmətə və qarşılıqlı inama əsaslanmalıdır. İctimai məktəbin sinif rəhbəri iş prosesində Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyinin (sonralar – nazirlik), İctimai Hüquqlu Hüquqi Şəxs – Milli Tədris Planları Və Qiymətləndirmə Mərkəzinin (sonralar – Mərkəz) və İctimai Hüquqlu Hüquqi Şəxs – Müəllimlərin Peşə İnkişafının Milli Mərkəzi tərəfindən işlənib hazırlanmış və ya tövsiyə edilmiş metodiki dərsliklərdən və tövsiyələrdən istifadə etməlidir.

Maddə 7. İctimai məktəbdə fənn kafedraları

1. İctimai məktəb fənn qruplarına əsasən kafedralar yaratmaq səlahiyyətinə malikdir, bu kafedralarda fənn qruplarının bütün müəllimləri birləşə bilərlər. Əgər məktəbdə fənn qrupunun bir müəllimi varsa, müxtəlif fənn qrupunun pedaqoqları bir kafedrada birləşə bilərlər (məs. riyaziyyat və təbiətşünaslıq elmlərinin); məktəb eləcə də ibtidai pillənin kafedrasını yarada bilər.
2. Kafedraların funksiyalarıdır:
  - a) fənn qrupu fənninin/fənnlərinin tədrisinin əlaqələndirilməsi;
  - b) kafedra üzvləri arasında təcrübənin paylaşılması, nailiyyətlərin ön şərtlərinin müəyyənləşdirilməsi və problemlərin həlli yollarının axtarılması;
  - c) dərs prosesi üçün, müəllimlərin peşə inkişafı və məktəb kitabxanası üçün təhsil resurslarının seçilməsi və pedaqoji şuraya təqdim edilməsi;
  - ç) başqa kafedralarla əlaqəli iş (məs., tarix və gürcü ədəbiyyatında ümumi tematik razılaşma, ekskursiyalar üçün ümumi tapşırıqların düşünülməsi və s.);
  - d) müəllimin peşə inkişafına qayğı;
  - e) təlim-tədrisin müasir metodologiyalarının və yanaşmalarının tətbiqi ilə əlaqədar tövsiyələrin işlənib hazırlanması;
3. Kafedraların quruluşu:
  - a) kafedra kafedranın sədrini bir tədris ili müddətinə seçir;
  - b) fənn kafedrasının hər bir üzvü rotasiya prinsipi ilə kafedranın sədri olur. Eyni şəxsin ikinci dəfə seçilməsi yalnız fənn qrupunun hər bir üzvünün heç olmasa bir dəfə sədr olduğundan sonra mümkündür .
4. Kafedra sədrinin funksiyaları:

- a) kafedranın görüşlərini təşkil etmək (gündəliyi hazırlamaq, protokolları və başqa sənədləri tərtib etmək – saxlamaq);
  - b) məktəbin idarə orqanları üçün kafedranın görüşləri nəticəsində qəbul edilmiş qərarları çatdırmaq (məs., qrif verilmiş dərsliklərin və başqa tədris materialının seçilməsi barədə);
  - c) peşə inkişafı üçün faydalı aktivliklərin (həmkarlarla görüşlərin, treninqlərin, konfransların və s.) təşkil edilməsi.
5. Kafedra semestrdə ən azı iki dəfə toplanır. Kafedra mütləq tədris ilinin başlanğıcınadək toplanmalıdır.

II Fəsil. Təhsil resursları

Maddə 8. Təhsil resurslarının idarə olunması

1. Tədris prosesində həm müəllim üçün, eləcə də şagirdlər üçün müxtəlif təhsil resurslarından istifadə etmək zəruridir.
2. Məktəb şagirdlər və müəllimlər üçün məktəbdə mövcud olan təhsil resurslarının (kitabxana, kompüter laboratoriyası və s.) əlçatmasını təmin etməlidir.
3. Məktəb məktəbdə mövcud olan müxtəlif təhsil resurslarının istifadəsi qaydalarını işləyib hazırlamalı və şagirdlərə tanış etməlidir.

Maddə 9. Təhsil resurslarının tipləri

Təhsil resurslarının tipləri bunlardır;

- a) qrif verilmiş məktəb dərslikləri;
- b) köməkçi ədəbiyyat;
- c) elektron təhsil resursları;
- ç) müxtəlif növ əyani vəsaitlər (xəritələr, plakatlar, modellər və s.);
- d) kitabxana, teatr, muzey, tarixi abidələr, təbii mühit və s.

Maddə10. Qrif verilmiş dərslilər

1. Məktəb dərsliləri üçün qrifin verilməsi prosesinin inzibatiliyini Mərkəz həyata keçirir.
2. Dərsliləri müəllimlər/kafedralar (kafedraların mövcud olduqları təqdirdə) seçirlər.
3. Pedaqoji şura, qəyyumlar şurası ilə razılaşıma əsasında, siniflərə/pillələrə və fənnlərə müvafiq olaraq Mərkəz tərəfindən qrif verilmiş dərslilər arasında müəllimlərin seçdikləri dərslilərin nüsxəsini təsdiq edir.
4. Seçilmiş qrif verilmiş dərslilik konkret məktəbdə seçildiği andan minimum altı il müddətində fəaliyyət göstərir.
5. Altiillik müddətin uzadılması ilə bağlı istisna yalnız bu halda mümkündür, əgər:
  - a) Milli tədris planında dərsliyin dəyişdirilməsini tələb edən əsaslı dəyişiklik edilərsə;
  - b) Gürcüstan qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydaya əsasən dərsliyin qrifini ləğv olunur.
6. Bu maddənin beşinci bəndi ilə nəzərdə tutulmuş halda məktəb təyin edilmiş qaydaya əsasən müvafiq sinif/fənn dərsliyini özü seçməyə borcludur.
7. Bir məktəb hüdudlarında hər bir sinfin bütün paralellərində tədris eyni dərsliliklə aparılmalıdır.
8. Dərsliyi seçərkən dərslilərin qiymətləri nəzərə alınmalıdır ki, bu da məktəblər üçün Mərkəz tərəfindən hazırlanmış “Qrif verilmiş dərslilərin kataloqu” vasitəsi ilə əlçatılındır. “Qrif verilmiş dərslilərin kataloqu” Mərkəz özünün rəsmi veb-səhifəsində dərc edir.
9. Dərsliyi seçərkən müəllimlər resurs mərkəzdə yerləşdirilmiş dərslilərin nüsxələri ilə tanış ola bilərlər.
10. Məktəb seçilmiş dərslilərin siyahısını tədris ilinin başlanğıcına qədər ən azı bir həftə əvvəl nəzərə çarpan yerdən asmalıdır.
11. Müəllimin tədris zamanı yalnız köməkçi/əlavə material şəklində müəyyən olunmuş prosedurlarla seçilmiş və təsdiq olunmuş istənilən tədris materialından istifadə etmək hüququ vardır. Bununla yanaşı, müəllimə/məktəbə şagirddən qrif olunmamış dərsliyi/başqa tədris materialını əldə etməyi tələb etmək qadağan olunur.

III Fəsil. Məktəbin Tədris Planı

Maddə 11. Məktəbin tədris planının təyinatı və tərkib hissələri

1. Məktəbin tədris planı Milli tədris planına əsaslanmalıdır.
2. Ümumtəhsil müəssisəsi hər yeni tədris ili üçün məktəbin öz tədris planını işləyib hazırlamağa borcludur.
3. İctimai məktəbdə məktəbin tədris planını müəllimlərin/kafedraların (əgər bu axırıncı varsa) və direktorun iştirakı ilə pedaqoji şura işləyib hazırlayır və qəyyumlar şurası ilə razılıq əsasında təsdiq edir.
4. Məktəbin tədris planı yeni dərs ilinin başlanğıcına qədər ən gec bir həftə əvvəl təsdiq olunmalıdır.
5. Məktəbin tədris planının təyinatıdır:
  - a) Məktəbin prioritetlərini nəzərə almaqla konkret ümumtəhsil müəssisələri üçün Milli tədris planında verilmiş saat yükünü dəqiqləşdirsin;
  - b) əlavə təhsil və tərbiyə xidmətlərini müəyyənləşdirsin;
  - c) məktəb-təhsil tədbirlərini planlaşdırsın.
6. Məktəbin tədris planının hissələridirlər:
  - a) məktəbin missiyası;
  - b) Milli tədris planı ilə nəzərdə tutulmuş əlavə təhsil xidmətlərinin siyahısı və təsviri;
  - c) Milli tədris planı ilə nəzərdə tutulmamış əlavə təhsil və tərbiyə xidmətlərinin siyahısı və təsviri;
  - ç) məktəbin saat yükü;
  - d) pillələrə və fənnlərə müvafiq olaraq tədris materialının siyahısı, o cümlədən siniflər/səviyyələr və fənnlərə əsasən qrif verilmiş məktəb dərsliklərinin nüsxəsi;
  - e) xüsusi ehtiyacılı şagird üçün, buna ehtiyac olduğu halda, Milli tədris planına əsaslanaraq işlənib hazırlanmış fərdi tədris planı;
    - ə) şagirdin akademik nailiyyətinin qiymətləndirilməsi qaydaları (hansı ki, buraxılmış yekun tapşırıqlarının bərpa edilməsi, payız imtahanlarının keçirilməsi və s. üçün müddətləri və şərtləri müəyyənləşdirir);

- f) dəqiqləşdirilmiş sinif rəhbəri proqramı.
- 7. Məktəbin müdiriyyəti bərludur ki, təsdiq olunmuş məktəbin tədris planının əsas məsələlərini ən gec tədris ilinin başlanğıcından birinci həftənin sonunadək şagirdlərlə və valideynlərlə tanış etsin (sinif rəhbərinin vasitəsilə mümkündür) və bütün maraqlı tərəflər üçün bu sənədin tam variantının eyni şəkildə əlçatılmasını təmin etsin.
- 8. Hər hansı bir yeni şagirdi və onun valideynini məktəbin tədris planı ilə tanış etməlidir.

Maddə 12. Əlavə tədris və tərbiyə xidməti

- 1. Məktəbin şagirdlərə Milli tədris planı ilə nəzərdə tutulmuş əlavə tədris və ya/Milli tədris planı ilə nəzərdə tutulmamış tədris və tərbiyə xidməti göstərmək hüququ vardır.
- 2. İctimai məktəbin valideynlərlə razılıq əsasında şagirdlərə Milli tədris planı ilə nəzərdə tutulmuş əlavə pullu tədris xidməti göstərməyə o halda hüququ vardır, əgər:
  - a) qeyd olunan xidmətlərin göstərilməsi həmin məktəbdə çalışan müəllimlər tərəfindən həyata keçirilmirsə;
  - b) bu xidmətlərin dərs siması yoxdursa;
  - c) müvafiq şagird üçün qeyd edilən xidmətlərin göstərilməsi dərs prosesinin gedişi zamanı baş vermirsə.
- 3. Milli Tədris Planı ilə nəzərdə tutulmuş/nəzərdə tutulmamış əlavə tədris və tərbiyə xidməti şagirdə tövsiyə edilən fakültativ və ya icbari fənn şəkildə ola bilər.
  - a) Əlavə icbari fəndə iştirak etmək konkret məktəbin/sinfin bütün şagirdləri üçün zəruridir.
  - b) əlavə fakültativ fənni (məşğələni) şagirdlər öz arzularına əsasən seçirlər/iştirak edirlər;
- 4. Milli Tədris Planı ilə nəzərdə tutulmuş və yaxud nəzərdə tutulmamış əlavə tədris və tərbiyə xidmətlərinin tövsiyə edilməsini məktəb müəyyənləşdirməlidir:
  - a) əlavə tədris və tərbiyə xidmətlərinin siyahısını;
  - b) əlavə tədris xidmətlərinin növünü (fakültativ-icbari);
  - c) hər bir əlavə fənn üçün məktəb tərəfindən işlənilib hazırlanmış tədris planı (əgər bu cür plan Milli tədris planının fənn proqramlarında yoxdursa);
  - ç) məktəbin tədris planı ilə nəzərdə tutulmuş əlavə icbari fənnin/fənnlərin qiymətləndirilməsi prinsipləri.

5. Əlavə icbari fənnin tədris planı əhatə etməlidir:
  - a) fənnin tədrisi məqsədlərini (burada formalaşdırılmalıdır ki, bu kurs hansı biliyin, qabiliyyət-vərdislərin və yanaşmaların əldə edilməsini nəzərdə tutur);
  - b) qiymətləndirmə prinsiplərini (bal, zaçot);
  - c) lazımi təhsil resurslarının siyahısını.
6. Əlavə tədris və tərbiyə xidmətləri üçün saatların konkret miqdarı Milli tədris planı ilə müəyyənləşdirilməmişdir. Məktəb, bu növ xidmətləri təklif etdiyi təqdirdə, bunu özü müəyyənləşdirməlidir. Məktəbin tədris planında əlavə fənnlər nəzərdə tutulduğu halda, məktəb şagirdlərin müvafiq istirahət etmək və yemək imkanlarının olmasına diqqət yetirməlidir.

Maddə 13. Məktəbin saat yükü

1. Məktəbin saat yükü müvafiq müəllimi göstərməklə həftənin hansı günü, vaxtı və mərhələsində hansı fənnin tədris olunduğunu dəqiqləşdirən hər bir sinfin dərslər cədvəlini əhatə edir.
2. Məktəbin saat yükündə həm icbari, həm seçmə fənnlər və eləcə də əlavə icbari fənnlər (bu axırıncının mövcud olduğu halda) qeyd edilməlidir.
3. Məktəbin, Milli tədris planı ilə bir sinif üçün müəyyənləşdirilmiş saat yükü həddlərində, ümumi saat yükünün 25% -ni fənnlər arasında bölmək hüququ vardır.
4. Məktəbin Milli tədris planı ilə nəzərdə tutulmuş hər hansı bir icbari fənni ümumiyyətlə saat yükündən çıxarmaq hüququ yoxdur.

Maddə 14. Fənnin/fənnlərin gücləndirilmiş tədris statusuna malik ictimai məktəblər və özəl məktəblər

1. Məktəb Milli tədris planı ilə nəzərdə tutulmuş fənnin/fənnlərin tədrisini gücləndirmək səlahiyyətinə malikdir.
2. Fənnin/fənnlərin gücləndirilmiş tədris statusunun əldə edilməsi üçün ictimai məktəb nazirliyə təqdim etməlidir:

- a) gücləndirilmiş tədrisin fənn/fənnlər üzrə dərslər proqramlarının ətraflı surətdə təsvir edilmiş (əgər bu cür plan Milli tədris planının fənn proqramlarında yoxdursa) məktəbin tədris planını;
  - b) tədris prosesində istifadə olunan təhsil resurslarının siyahısını.
3. Gücləndirilmiş dərslər fənnləri fənnin/fənnlərin gücləndirilmiş tədrisi statusuna malik ictimai məktəbdə, eləcə də Milli Tədris Planı ilə nəzərdə tutulmuş istənilən fənn özəl məktəbdə Milli Tədris Planı ilə müəyyən olunan sxemdən fərqli sxemlə tədris edilə bilər, bununla yanaşı, ümumi təhsil idarəsinin pillələr çərçivəsində, ümumiyyətlə, Milli Tədris Planı ilə nəzərdə tutulmuş hər hansı bir icbari fənni çıxarmaq hüququ yoxdur. Özəl məktəblər üçün istisna nazirliklə razılıq əsasında mümkündür.
  4. Özəl məktəblərin və fənnin/fənnlərin gücləndirilmiş tədrisi statusuna malik ictimai məktəblərin bu planın 21-ci maddəsinin birinci bəndi üzrə müəyyənləşdirilmiş sinfin öhdəsindən gələn maneədən fərqli maneəni təyin etmək hüququ vardır.
  5. Fənnin/fənnlərin gücləndirilmiş tədris statusuna malik ictimai məktəblərin və özəl məktəblərin şagirdləri tam ümumi təhsili təsdiq edən sənədi ümumi müəyyən edilmiş qayda ilə alırlar.

IV Fəsil. Şagirdin qiymətləndirilməsi sistemi

Maddə 15. Şagirdin qiymətləndirilməsinin məqsədi, prinsipləri və yanaşmaları

1. Şagirdin qiymətləndirilməsində məqsəd təlim-tədrisin keyfiyyətini idarə etməkdən ibarətdir ki, bu da tədrisin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına qayğı və nəzarəti nəzərdə tutur.
2. Şagirdin akademik göstəricisinin qiymətləndirilməsi tez-tez və çoxtərəfli olmalıdır; o kömək etməlidir: şagirdlərin çoxtərəfli inkişafına, onların imkanlarının aşkara çıxarılmasına, müxtəlif potensiala malik şagirdlər üçün bərabər şəraitlərin yaradılmasına.
3. Şagird müxtəlif formalarla qiymətləndirilməlidir (esse, layihənin hazırlanması, şifahi çıxış, eksperimentin keçirilməsi, sınağın keçirilməsi, tamaşa, yazılı, rəngkarlıq və başqa növ əl işləri, əsaslandırılmış mülahizə və s.).

Maddə 16. Müəyyənləşdirici və inkişafetdirici qiymətləndirmə

1. Məktəbdə iki tip qiymətləndirmədən istifadə olunur: müəyyənləşdirici və inkişafetdirici.
2. Müəyyənləşdirici qiymətləndirmə tədrisin keyfiyyətinə nəzarət edir, Milli Tədris Planı ilə müəyyənləşdirilmiş məqsədlərlə münasibətdə şagirdin nailiyyət səviyyəsini müəyyən edir. Müəyyənədicisi qiymətləndirilmədə bal yazılır.
3. İnkişafetdirici qiymətləndirmə hər bir şagirdin inkişaf dinamikasına nəzarət edir və tədrisin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına dəstək verir. İnkişafetdirici qiymətləndirmə zamanı sözlü şərh, məsləhət-tövsiyə, müşahidə vərəqi, özünüqiymətləndirmə sXEŞmi və s. kimi imkanlardan istifadə olunur.
4. İnkişafetdirici və müəyyənləşdirici qiymətləndirilmələrin təsviri.

	İnkişafetdirici	Müəyyənləşdirici
Məqsəd	Təhsilin keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq; şagirdin inkişafına kömək göstərmək	Təhsilin keyfiyyətinə nəzarət etmək; Milli Tədris Planının məqsədləri ilə müəyyən edilmiş şagirdin nailiyyət səviyyəsini təyin etmək; akademik davamiyyətin səviyyəsini müəyyən etmək
Qiymətləndirmə predmeti	Təhsil prosesi	Təhsilin nəticəsi
Qiymətləndirmə nəticəsində qəbul edilmiş qərar	İnkişaf etmək üçün fərqli aktivliyin seçilməsi, təlim strategiyasının dəyişdirilməsi, məsləhətin verilməsi və s.	Növbəti mərhələyə (sinif/ pillə) buraxılmaq/ buraxılmamaq
Müvəffəqiyyət kriterilərinin müəyyən edilməsi	Konkret şagirdin inkişafı əsasında (özünün nailiyyətlərinə nisbətən – hansı səviyyədə idi, hansı səviyyədədir)	Standartla müəyyən olunmuş nəticələrə nə dərəcədə nail olması əsasında (hamı üçün ümumi, standartla müəyyən olunmuş normaya nisbətən)
Qiymətləndirmə vasitələri	Özünü/ qarşılıqlı qiymətləndirmə rubrikası; Sorğu vərəqəsi; Sözlü (şifahi/ yazılı) şərh; bacarığın inkişafı səviyyəsinin təsviri.	Bal

Ballar	Qiymətləndirmə səviyyələri
10	Yüksək

9	
8	Orta səviyyədən yuxarı
7	
6	Orta
5	
4	Orta səviyyədən aşağı
3	
2	Aşağı
1	

Maddə 17. Akademik nailiyyətin səviyələri və qiymətləndirmə sistemi

1. Şagirdlərin akademik nailiyyətləri beş səviyyəyə əsasən onballıq sistemlə qiymətləndirilir.
2. I-IV siniflərdə şagird ballarla qiymətləndirilmir. Bu siniflərdə semestrin və ilin sonunda sinif rəhbəri özünün və başqa müəllimlərdən aldığı informasiya əsasında qısa, yazılı yekun qiymətləndirmə yazmalıdır. Müəllim bu qiymətləndirmədə şagirdi xarakterizə edir, onun nailiyyətlərini qeyd edir və şagirdin öz imkanlarını daha yaxşı aşkara çıxarmaq üçün hansı sahədə çalışmalı olduğunu göstərir.
3. V-XII siniflərdə şagird onballıq sistem əsasında qiymətləndirilir.
4. Şagird Milli Tədris Planı ilə nəzərdə tutulmuş həm icbari, həm də seçmə fənnlər üzrə qiymətləndirilir.
5. V-XII siniflərdə “idman” fənnində şagird zaçot sistemi ilə qiymətləndirilir: məqbul/qeyri-məqbul.
6. İllik balın hesablanmasında əlavə icbari fənnlərin qiymətləndirilməsi hesablanmır.
7. Şagird “abituriyent saati” çərçivələrində inkişafetdirici qiymətləndirmə ilə qiymətləndirilə bilər.

Maddə 18. Fənnin semestr balının tərkib komponentləri

1. Semestr ərzində şagirdlər aşağıdakı üç komponentə əsasən qiymətləndirilir:
  - a) Ev tapşırığı;

- b) sinif tapşırığı;
  - c) yekun tapşırığı.
2. Qiymətləndirmənin hər üç komponentinin eyni çəkisi vardır.
  3. Ev və sinif tapşırıqlarının komponentlərində həm müəyyənləşdirici, eləcə də inkişafetdirici qiymətləndirmə tətbiq olunur.
  4. Yekun tapşırığının komponentində müəyyənləşdirici qiymətləndirmənin tətbiqi zəruridir.
  5. Milli tədris planı hər bir fənn üçün semestr ərzində keçiriləcək yekun tapşırıqlarının icbari minimal miqdarını müəyyənləşdirir. Bu komponentlə qiymətləndirmə zamanı:
    - a) standartın tələblərinə əməl etmək üçün yekun tapşırıqlarının çoxşaxəli formasından istifadə etmək lazımdır (inşa, məruzə, referat, layihə, səyyar iş, laboratoriya tədqiqatı, təsviri və tətbiqi incəsənət nümunələri və s.);
    - b) şagird sinifdə keçirilən bütün yekun tapşırıqlarını yerinə yetirməyə borcludur (Milli Tədris Planı ilə müəyyən olunmuş icbari minimum və məktəb tərəfindən əlavə müəyyən edilmiş minimum, əgər bu axırıncı varsa);
    - c) əgər şagird dərs buraxdığına görə, hər hansı bir yekun işini yerinə yetirməzsə, o zaman məktəb ona buraxılmış yekun tapşırıqlarını bərpa etmək imkanını verməyə borcludur. Yekun bərpa işinin müddətləri və onun keçirilməsi forması məktəbin tədris planı ilə müəyyənləşdirilir.

Maddə 19. Müəyyənləşdirici qiymətləndirmənin bal növləri

Ümumtəhsil sistemində müəyyənləşdirici qiymətləndirmənin aşağıdakı növləri tətbiq olunur:

- a) fənnin cari və yekun balları – şagirdin semestr ərzində aldığı ev, sinif və yekun komponentinin balları;
- b) fənnin semestr balı – hər bir semestrə fənn üzrə alınmış qiymətləndirmə (semestr imtahanının verildiyi təqdirdə, onu nəzərə almaqla hesablanır);
- c) fənnin illik balı – semestr ballarından irəli gələn fənn üzrə qiymətləndirmə. İllik balda illik imtahan qiyməti də əks oluna bilər. Əgər belə bir imtahan məktəbin tədris planı ilə nəzərdə tutulmuş və məktəb tərəfindən müəyyənləşdirilmişdirsə, o zaman onun fənnin illik qiymətinə təsiri olacaqdır;

- ç) ümumi illik bal – fənnlərin illik balları ilə əlaqədar qiymətləndirmə;
- d) pillənin ümumi balı – ümumi təhsilin hər hansı bir pilləsinin (ibtidai, baza, orta) ümumi qiymətləndirilməsi.

Maddə 20. Balların hesablanması qaydası

1. Fənnin semestr balının hesablanması qaydası:
  - a) şagird tərəfindən semestr ərzində hər üç komponentdə (ev, məktəb və yekun) alınmış balların cəmi alınmış balların miqdarına bölünməlidir;
  - b) alınmış bal tamın dəqiqliyi ilə yuvarlaqlaşdırılmalıdır (məs. 6.15 yuvarlaqlaşdırılır 6-ya qədər, 7.49 yuvarlaqlaşdırılır 7-ə, 8.5 yuvarlaqlaşdırılır 9-a);
  - c) əgər şagird bütün yekun tapşırıqlarını yerinə yetirməmişsə, o zaman onun semestr balını hesablamaq üçün hər üç komponentdə aldığı balların cəmi aldığı balların və yerinə yetirilməmiş yekun tapşırıqları miqdarının cəminə bölünür.
2. Fənnin illik balının hesablanması qaydası:
  - a) fənnin illik balını hesablamaq üçün fənnin semestr ballarının cəmi ikiyə bölünməlidir;
  - b) fənnin illik balı tamın dəqiqliyi ilə yuvarlaqlaşdırılır (məs., 7.25 yuvarlaqlaşdırılır 7-dək, 4.49 yuvarlaqlaşdırılır 4-dək, 9.5 yuvarlaqlaşdırılır 10-dək);
  - c) əgər məktəbin tədris planı illik imtahanın keçirilməsini nəzərdə tutursa və bu imtahanın balının da illik balda əks olunması müəyyən olunmuşdursa, o zaman fənnin illik balı 3 (2- fənnin semestr və 1- imtahan) balın orta hesabı olur (yuvarlaqlaşdırılmış tamın dəqiqliyi ilə).
3. Ümumi illik balın hesablanması qaydası:
  - a) ümumi illik balın hesablanması üçün Milli Tədris Planının konkret sinif üçün nəzərdə tutduğu bütün icbari fənnlərin illik balı toplanmalı (orta pillədə, o cümlədən, məktəbin tədris planı ilə müəyyənləşdirilmiş seçmə fənnlərinin balları icbari fənnlərin illik balları ilə birlikdə) və cəmi balların miqdarına bölünməlidir;
  - b) ümumi illik bal onda-bir dəqiqliklə yuvarlaqlaşdırılmalıdır (məs., 7.14 yuvarlaqlaşdırılır 7.1-dək, 8.15 yuvarlaqlaşdırılır 8.2-dək).
4. Pillənin ümumi balının hesablanması qaydası:

- a) pillənin ümumi balı ümumi illik balın hesablanması prinsipi ilə hesablanır: pillə ərzində öyrənilmiş bütün fənnin illik balı toplanır (məs., riyaziyyat 10-cu sinif, riyaziyyat 11-ci sinif, riyaziyyat 12-ci sinif, gürcü dili 10-cu sinif, gürcü dili 11-ci sinif, gürcü dili 12-ci sinif və s.) və bunların cəmi balların ümumi miqdarına bölünür;
- b) pillənin ümumi balı onda-bir dəqiqliklə yuvarlaqlaşdırılır (məs., 6.43 yuvarlaqlaşdırılır 6.4-dək, 7.58 yuvarlaqlaşdırılır 7.6-dək).

Maddə 21. Sinfi və pilləni keçmək

1. Əgər şagirdin hər bir fənn üzrə illik balı 5 və ya bundan artıqdırsa, bu zaman sinif proqramının öhdəsindən gəlmiş hesab olunur, bu isə ona növbəti sinfə keçmək hüququnu verir.
2. Əgər şagirdin ümumi pillə balı (yuvarlaqlaşdırıldıqdan sonra) 5.0 və ya bundan çoxdursa, o zaman ibtidai pillə proqramının öhdəsindən gəlmiş hesab olunur, bu isə ona baza pilləsində təhsili davam etdirmək hüququ verir.
3. Əgər şagirdin ümumi pillə balı (yuvarlaqlaşdırıldıqdan sonra) 5.0 və ya bundan artıqdırsa baza pilləsi proqramının öhdəsindən gəlmiş hesab olunur, bu isə ona baza təhsili attestatını almaq, yaxud orta pilləyə keçmək hüququnu verir.
4. Əgər şagirdin ümumi pillə balı (yuvarlaqlaşdırıldıqdan sonra) 5.0 və ya bundan çox olarsa, orta pillə proqramının öhdəsindən gəlmiş hesab edilir, bu isə ona məktəbin buraxılış imtahanına keçmək hüququnu verir.

Maddə 22. Buraxılmış dərslər saatları

1. Əgər baza/orta pillənin şagirdi semestr ərzində konkret fənn üçün bir tədris ili ərzində ayrılmış saatların $1/4$ və daha çoxunu, lakin $1/2$ -dən az dərslər saatını buraxarsa, onun semestr balından 20% azaldılır. Əgər alınmış qiymətləndirmə şagirdi qane etmirsə, o zaman ona məktəb tərəfindən təşkil edilmiş semestr imtahanını keçmək imkanı verilir.
2. Əgər orta pillənin şagirdi bir tədris ili ərzində konkret fənn üçün nəzərdə tutulmuş saatların $1/2$ və daha çoxunu buraxarsa, o zaman o, həmin fənn üzrə fənnin illik balını ala bilmir. Bu halda şagird yalnız eksternat forması ilə verilən imtahan əsasında qiymətləndirilir. Baza pilləsinin şagirdi tərəfindən bir dərslər ili ərzində konkret fənn üçün nəzərdə tutulmuş saatların $1/2$ və daha çox saatın buraxıldığı təqdirdə, şagirdlərin qiymətləndirilməsi qaydası məktəbin tədris planı ilə müəyyənləşdirilir.

3. Şagirdlər tərəfindən buraxılmış dərs saatları, o cümlədən buraxılmış abituriyent saatları jurnalda qeyd edilir. Dərsdə şagirdlərin davamiyyətinin gündəlik qeydə alınmasında fənn müəllimi cavabdehdir. Bununla yanaşı, buraxılmış abituriyent saatları bu maddənin birinci və ikinci bəndləri ilə nəzərdə tutulmuş məqsədlər üçün hesablanmır.
4. Bir aydan çox vaxt ərzində müalicə olunmaq zərurətində olan və tibb müəssisəsi tərəfindən verilmiş arayış əsasında qeyd olunan halın məktəb üçün məlum olduğu halda, məktəb bu şagirdləri evdə təhsil almaq rejiminə keçirməyə borcludur. Bu halda şagirdə, evdə təhsil almağa keçid anından, bu maddənin birinci bəndi ilə yayılmış tələblər şamil edilmir.
5. Beynəlxalq idman və incəsənət tədbirlərində iştirak edən şagirdlər:
  - a) Bir həftə ərzində dərs saatlarını buraxdıqları halda, əgər məktəb qeyd olunan barədə rəsmi surətdə məlumatlandırılmışdırsa, o zaman məktəbin direktoru bu maddənin birinci bəndinə əsasən yayımlanan tələblərin konkret şagird üzərində yayımlanmaması barədə qərar qəbul etmək səlahiyyətinə malikdir;
  - b) bir aydan artıq müddətdə dərs saatlarını buraxdıqları halda, əgər məktəb – qeyd olunan barədə rəsmi surətdə məlumatlandırılmışdırsa, məktəbin direktoru və ya şagirdin valideyni yazılı surətdə nazirliyə müraciət edir, nazirlik isə bu maddənin birinci bəndi ilə yayılmış tələblərin konkret şagird üzərində yayımlanmaması barədə qərar qəbul etmək səlahiyyətinə malikdir.

Maddə 23. İmtahan növləri

1. Ümumtəhsil sistemində aşağıdakı növ imtahanların keçirilməsi mümkündür:
  - a) semestr imtahanı;
  - b) illik (tədris ilinin yekun) imtahanı;
  - c) payız imtahanı;
  - ç) eksternat qaydası ilə proqramın öhdəsindən gəlmə imtahanı;
  - d) məktəbin buraxılış imtahanı.
2. Semestr imtahanı təyin olunur:
  - a) o halda, əgər semestr ərzində fənn üçün il boyu ayrılmış saatların $\frac{1}{4}$ -ni və bundan çoxunu buraxdığına görə, şagirdin fənn üzrə semestr balının 20% -i endirilmişdirsə və şagird də bu balı düzəltmək istəyirsə və ya əgər ki, şagird ona daha yüksək qiymətin düşdüyünü hesab edirsə. Şagirdin fənn üzrə semestr balını saxlaya bilməsi üçün, yəni qiymətinin 20% endirilməsinə qədər

olan balını saxlamaq məqsədilə, imtahanda eyni balı, yaxud da bundan yüksək balı toplamalıdır. Əgər şagird imtahanda onun fənn üzrə semestr balının 20% endirilənə qədər olduğundan daha aşağı qiymət alarsa, o zaman onun fənn üzrə semestr balı aşağıdakı qaydada hesablanır: 20% endirilmiş semestr balına imtahan balı əlavə olunur və cəm ikiyə bölünür;

b) əgər şagird hesab edirsə ki, ona daha yüksək qiymət düşür, o zaman şagirdin valideyni yazılı surətdə məktəbin direktoruna müraciət edir, direktor məsələni müzakirə edir və şagirdin semestr imtahanına buraxılıb-buraxılmaması barədə qərar qəbul edir. Bu cür şagirdin imtahana buraxıldığı təqdirdə, imtahana buraxılan şagirdin fənn üzrə semestr balı aşağıdakı qayda ilə hesablanır: imtahan balı fənnin semestr balına əlavə olunur və cəm ikiyə bölünür.

3. Semestr imtahanı semestrin başa çatdığından ən gec iki həftə ərzində təyin olunur.

4. İllik imtahanın təyin olunması/olunmaması məsələsini məktəb həll edir, qeyd edilən məktəbin tədris planında öz əksini tapmalıdır.

5. İllik imtahan yalnız baza və ya/orta pillədə təyin oluna bilər. Əgər məktəb illik imtahanı təyin etmək istəyirsə, o zaman dərslərin başlanmasına qədər hansı sinifdə/siniflərdə və hansı fənn/fənnlər üzrə imtahanların keçiriləcəyini və bu imtahanda alınan balın fənnin illik balına təsir göstərəcəyini müəyyən etməlidir.

6. Əgər məktəbin tədris planı ilə illik imtahan balının fənnin illik balına təsir göstərəcəyi müəyyən olunmuşdursa, o zaman fənnin illik balını hesabladığıda illik imtahan balı fənnin semestr ballarına əlavə olunur və cəmi üçə bölünür.

7. Əgər şagirdin fənn üzrə illik balı 5-dən aşağıdırsa, məktəb həmin fənn üzrə şagirdə payız imtahanını təyin etməyə borcludur.

8. Payız imtahanının keçirilməsi qaydası və proseduru məktəbin tədris planı ilə müəyyənləşdirilir.

9. Məktəb payız imtahanına qədər şagirdlərə qeyd olunan növ imtahan təyin olunan fənn/fənnlər üzrə məsləhətlər keçirməyə borcludur.

10. Şagird fənn/fənnlər üzrə illik qiymətini payız qiymətinin əsasında alır (payız imtahanının balı fənnin illik balı olur).

11. Eksternat qaydasında ümumi təhsil almaq qaydası və şərtləri qanunvericiliklə müəyyənləşdirilir.

12. Eksternat imtahanını ümumi təhsilin ayrı-ayrı sinif/siniflərinin proqramlarını əsasən müstəqil şəkildə mənimsəyən və müvafiq təhsili təsdiq etmək üçün onlara növbəti sinifdə/pillədə təhsilini davam etdirmək və yaxud baza/orta təhsil attestatını almaq imkanı olan şəxslərdən başqa, eləcə də orta pillədə dərslərin ərzində konkret fənn üçün nəzərdə tutulmuş $\frac{1}{2}$ və daha çox buraxılmış dərslərin saatları olan şagirdlər də verirlər.

13. Tam ümumi təhsili təsdiq edən sənədi-attestata almaq üçün şagird məktəbin buraxılış imtahanlarını verməlidir.

14. Məktəbin buraxılış imtahanının keçirilməsi müddətləri, qaydası və şərtləri qanunvericiliklə müəyyənləşdirilir.

15. Məktəbin buraxılış imtahanına buraxılmaq hüququ qazanmaq üçün şagird orta pillənin öhdəsindən gəlməlidir.

Maddə 24. Ümumi təhsilin müxtəlif pillələrinin başa çatdırılmasını təsdiq edən sənədlər

Ümumi təhsilin müxtəlif pillələrinin başa çatdırılmasını təsdiq edən sənədlərin tipi və onların verilməsi qaydası qanunvericiliklə müəyyənləşdirilir.

Maddə 25. Şagirdin akademik nailiyyətinin tanınması

1. Qiymətləndirmənin yüksək səviyyəsi (ballar 9 və 10) tədris ilinin və yaxud pillənin müvəffəqiyyətlə başa çatdırılması deməkdir. Fərqlənən şagirdlərin həvəsləndirilməsi qaydasını, məktəb, arzusuna müvafiq olaraq, məktəbin tədrisi planı ilə müəyyənləşdirir.
2. Orta pillə üzrə ümumi qiyməti yuvarlaqlaşdırma xaricində 10 olan və məktəbin buraxılış imtahanını müvəffəqiyyətlə verən şagird tam ümumi təhsilin qızıl medalçı attestatını alır.
3. Orta pillə üzrə ümumi qiyməti onda birə qədər yuvarlaqlaşdırma nəticəsində 9.8 və 9.9 olan və məktəbin buraxılış imtahanını müvəffəqiyyətlə verən şagird tam ümumi təhsilin gümüş medalçısı attestatını alır.
4. Ümumi təhsilin orta pillə sinfinin/siniflərinin, yaxud da orta pillənin ayrı-ayrı sinfinə daxil olan fənnin/fənnlərin ümumtəhsil tədris proqramının/proqramlarının eksternat qaydası ilə müvəffəqiyyətlə öhdəsindən gələn şəxsə qızıl və gümüş medalçısı attestatı verilmir.

V Fəsil. İnküziv təhsil

Maddə 26. İnküziv təhsil

İnklüziv təhsil xüsusi ehtiyacı şagirdin ümumtəhsil prosesinə öz həmyaşıdları ilə birlikdə cəlb edilməsi deməkdir.

Maddə 27. Xüsusi ehtiyacı şagird

1. Həmyaşıdlarının əksəriyyəti ilə müqayisədə təhsillə əlaqədar çətinlikləri olan şagird (sonralar – XEŞ) Milli Tədris Planı ilə nəzərdə tutulmuş tələblərin minimumunun öhdəsindən gələ bilmir və xüsusi təhsil xidmətinə ehtiyacı vardır. Xüsusilə də Milli tədris planının modifikasiyasını və ya fərdi tədris planının işlənilib hazırlanmasını tələb edir.
2. XEŞ şagirddə ola bilər:
  - a) fiziki pozuntu;
  - b) intellektual pozuntu;
  - c) sensor pozuntu (eşitmə və ya/görmə);
  - ç) nitqi pozuntu;
  - d) əxlaqi və emosional pozuntu;
  - e) uzunmüddətli hospitalaşdırma ehtiyacı;
  - ə) sosial amillər üzündən yaranmış çətinliklərə və bu səbəblərə görə Milli Tədris Planının tələblərinin öhdəsindən gələ bilmir.

Maddə 28. Fərdi tədris planı

1. Fərdi tədris planı Milli tədris planına əsaslanaraq XEŞ şagird üçün işlənilib hazırlanmış tədris planıdır. O, məktəbin tədris planının hissəsini təşkil edir. Fərdi tədris planı XEŞ şagirdin bütün təhsil ehtiyaclarını və onların yerinə yetirilmə yollarını, şagirdin maraqlarını və fərdi imkanlarını, eləcə də planla nəzərdə tutulmuş məqsədlərə nail olmaq üçün zəruri olan bütün əlavə aktivləri maksimal şəkildə nəzərə almalıdır. Fərdi tədris planı tədris ilinin başlanmasına qədər ən gec bir həftə əvvəl və yaxud şagirdin xüsusi təhsil ehtiyaclarının aşkara çıxarılmasından bir ay ərzində tərtib olunur.
2. Fərdi tədris planı bütün fənnlər üzrə və ya hər hansı bir konkret fəndə/fənnlərdə XEŞ şagirdinin ehtiyaclarına müvafiq olaraq işlənilib hazırlana bilər.

3. Hər bir XEŞ şagird üçün fərdi tədris planı çərçivələrində xırdalıqla planlaşdırılmalı/müəyyənləşdirilməlidir:
  - a) şagirdin hansı fənn/fənnlər üzrə fərdi tədris planının işlənilib hazırlanmasına ehtiyacı vardır. Seçilmiş fənnlərdə tədrisin nəticələri, tədrisin strategiyaları və tədris (həm məktəb, həm də ev) aktivlikləri müəyyənləşdirilir;
  - b) müəllimin seçilmiş məqsədə, aktivlərə və ya materiala ayırdığı vaxt;
  - c) şagird üçün lazımi əlavə və ya/fərdi məşğələlər, məşğələlərin vaxtı, yeri və müddəti;
    - ç) əlavə və ya/fərdi məşğələlərə cavabdeh olan şəxs;
  - d) XEŞ şagird üçün əlavə köməkçi personalın (sanitar, dayə) zərurəti;
  - e) tədris prosesində istifadə olunan material (dərslilər və şagird üçün lazımi əlavə təhsil materialı) və materialın təminatı üzrə məsuliyyət daşıyan şəxs (valideyn də ola bilər);
  - ə) şagird üçün lazımi əlavə texniki resurslar (avtobus xidməti zərurəti, kompüterdən istifadə etmək zərurəti, onun üçün lazımi məktəb avadanlığının vacibliyi, istirahətin zəruriliyi və s.).
4. Fərdi tədris planı uşağın güclü və zəif tərəfləri barədə akademik, əqli, sosial, əxlaqi, emosional, hərəkəti və başqa sahələrə əsasən informasiyanı nəzərdə tutmalıdır.
5. Tədris prosesində çətinliklər qarşıya çıxdıqdan sonra məktəb XEŞ şagirdin imkanlarının dərindən qiymətləndirilməsinin qayğısına qalmalıdır. Lazım gəldikdə məktəb XEŞ şagirdin dərindən qiymətləndirilməsi və onun təhsili ilə əlaqədar tövsiyələr üçün nazirliyin inklüziv təhsilin multi-intizam dəstəsinə (sonralar - multi-intizam dəstəsi) müraciət edə bilər. Məktəb hər bir XEŞ şagird üçün fərdi tədris planını işləyib hazırlamaq üçün işçi qrupunu (sonradan – FTP qrupu) müəyyənləşdirilməlidir. İşçi qrupu XEŞ şagird üçün fərdi tədris planının işlənilib hazırlanmasını və onun həyata keçirilməsini təmin edir.
6. FTP qrupunda bilavasitə şagirdə dərəs verən, eləcə də valideyn/valideynlər, məktəbin müdiriyyətinin üzvü/üzləri, psixoloq, loqoped və ya xüsusi müəllimlər (əgər məktəbin belə bir müəllimi varsa) birləşməlidirlər;
7. FTP qrupunun koordinatoru olmalıdır. Koordinator qrup üzvlərinin işini idarə edir və qrupun fəaliyyətinə cavabdehdir; XEŞ şagirdin sinif rəhbərinin qrupun koordinatoru olması məqsədəuyğundur;
8. Fərdi tədris planını tərtib etdikdən sonra FTP qrupu üzvlərinin minimum bir cari və hər bir semestrin sonunda bir yekun görüşü keçirilməlidir. Görüşlərdə planın yerinə yetirilməsinin gedişi və plana daxil ediləcək dəyişikliklər (əgər buna ehtiyac varsa)

müzakirə olunur. Planın həyata keçirilməsinin monitorinqi nəticəsində planda mərhələlərlə dəyişikliklər edilir;

9. FTP qrupunun görüşlərində iclasın protokolları aparılır. Hər bir iclasın protokolu şagirdin şəxsi işində saxlanılır;
10. Fərdi tədris planı tərtib olunan kimi təsdiq edilmək üçün pedaqoji şuraya təqdim olunur.
11. FTP qrupu dərs ilinin sonunda məktəbin müdiriyyətinə XEŞ şagirdin şəxsi işinə daxil etmək üçün şagird barədə tərtib edilmiş tam sənədləri (fərdi tədris planı, tibb müəssisəsi tərəfindən verilmiş arayışlar və s.) təqdim etməlidir.

Maddə 29. XEŞ şagirdin akademik nailiyyətinin qiymətləndirilməsi, davamiyyəti və buraxılmış dərs saatları

1. XEŞ şagirdin akademik nailiyyətinin qiymətləndirilməsi hər hansı bir digər şagirdin akademik nailiyyətinin qiymətləndirilməsi prinsipi ilə baş verir. Əgər XEŞ şagird təhsili fərdi tədris planı ilə alırsa, onun tərəfindən fərdi tədris planı ilə müəyyənləşdirilmiş məqsədlərin əldə edilməsi səviyyəsi qiymətləndirilir. Fərdi tədris planının öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gələn XEŞ şagird yüksək balla qiymətləndirilir.
2. XEŞ şagird üçün semestr, illik, ümumi illik və pillə üzrə ümumi ballar digər şagirdlər üçün olan prinsiplə, bu planın 20-ci maddəsinə müvafiq olaraq hesablanır.
3. İstisna halında XEŞ şagirdin bir və ya bir neçə fənn üzrə semestr qiymətinin olmamasına yol verilir. İstisna multi-intizam dəstənin rəyi əsasında edilir. İstisna halında şagirdin fənn üzrə semestr balı fənnin illik balını təşkil edir. Əgər XEŞ şagird verilən semestrə hər hansı bir fəndə qiymətləndirilmirsə, bu onun növbəti sinfə keçməsinə mane olmur.
4. Əgər XEŞ şagirdin səhhəti imkan vermirsə və bunu təsdiq edən sənəd onun şəxsi işində varsa, XEŞ şagirdə bu planın 22-ci maddəsinin birinci və ikinci bəndləri ilə nəzərdə tutulmuş tədbirlər aid edilmir.
5. Əgər məktəbin tədris planı ilə illik imtahan müəyyənləşdirilmişdirsə və fərdi tədris planı ilə təhsil alan XEŞ şagirdlərin də imtahan vermələri təyin edilmişdirsə, o zaman məktəb imtahan materialının adaptasiyasını etməlidir, – fərdi tədris planına əsaslanan fərdi imtahan proqramını tərtib etməlidir.

Maddə 30. XEŞ şagirdlər üçün evdə təlim

1. Əgər XEŞ şagirdin uzunmüddətli qospitallaşdırmaya ehtiyacı varsa, yaxud da səhhətinin pisləşməsinə görə məktəbə gedə bilmirsə, o zaman məktəb multi-intizam dəstəsinə müraciət edir və dəstənin rəyi əsasında da XEŞ şagirdin təhsil alması evdə təlim metodu ilə təmin edilməlidir. Bu halda şagird məktəbdə qeydə alınır, lakin dərslərdə iştirak etmir; məktəb onun təliminin xüsusi planını tərtib edir, bunun əsasında isə XEŞ şagird evdə təhsil alır.
2. Multi-intizam dəstəsi XEŞ şagirdin evdə təhsil almaqla öhdəsindən gələcəyi fənnlərin siyahısını müəyyənləşdirməli və məktəb və valideynlərlə razılaşdırmalıdır.
3. Evdə təlim metodu ilə nəzərdə tutulmuş fərdi tədris planı maksimal şəkildə Milli Tədris Planına yaxın olmalıdır. Məktəb cədvəl tərtib etməyə borcludur ki, buna əsasən fənn və ya eləcə də xüsusi müəllim XEŞ şagirdin yanına vizitləri həyata keçirəcəklər. Məktəb/FTP qrupu evdə təlim prosesinin monitorinqini həyata keçirməlidirlər.
4. XEŞ şagirdin valideyni evdə təlim prosesinə cəlb olunmalıdır ki, şagirdin gündəlik tapşırıqlarının yerinə yetirilməsinə kömək göstərsin.
5. Əgər məktəbin buna imkanı varsa, o zaman vaxt və maliyyə qənaəti məqsədilə evdə təlim prosesində internetdən və video-konfransdan istifadə etmək faydalıdır. Video-konfransdan istifadə etmək müəllimə vizitlərinin arasında məktəbdən çıxmıyaraq XEŞ şagirdin evdə məşğuliyyət prosesinə nəzər yetirmək imkanını verir; XEŞ şagirdə və onun valideyninə, qəyyumuna və ya şagirdin evdə məşğuliyyəti üzrə məsuliyyət daşıyan başqa şəxslərə məsləhət verə bilər.
6. XEŞ şagirdin evdə təhsil aldığı təqdirdə minimal yüklənməsi:

Sınıf	I-IV	V-VI	VII-IX	X-XII
Həftə ərzində minimal (astronomik) saatlar	5 s.	6 s.	8 s.	8 s.

VI Fəsil. Əsas metodiki istiqamətlər

Maddə 31. Şagirdyönümlülük

1. Bütün şagirdlər özlərinin fərdi, fiziki və psixiki xarakterləri, istedadları, emosiyaları, maraqları, şəxsi təcrübələri, akademik tələbatları və təhsil üslubu ilə unikal və fərqlidirlər ki, bu da təlim-tədris zamanı nəzərə alınmalıdır.
2. Təhsil müsbət və intizamlı mühitdə aparılmalıdır və burada müsbət münasibətlərə və interaksiyaya xüsusi əhəmiyyət verilir, hansında şagird qiymətləndirilir, tanınır və öz təhsilinə və inkişafına məsuliyyət daşıyır.
3. Məktəb biliyin qurulması prosesidir. Şagird məktəbə fəal şəkildə cəlb olunmuşdur və o, şagirdin mövcud biliyinə, təcrübəsinə və baxışlarına əsaslanır.

Maddə 32. Təlim-tədris prosesində hüquq bərabərliyi prinsipinə riayət etmək

1. Siniflərdə akademik nailiyyətə əsasən şagirdlərin bölgüsü yol verilməzdir. Eləcə də ictimai məktəbin məktəbə hazırlıqla seçilən və ya yüksək nailiyyətlərə malik şagirdləri qəbul etməsinə və başqalarını qəbul etməyə rədd cavabı verməsinə yol verilmir. İstisna yalnız bu planın 14-cü maddəsi ilə müəyyənləşdirilmiş məktəblər üçün ola bilər.
2. İnkişafın bərabər imkanlarını vermək üçün məktəb şagirdlərə müxtəlif tədris prosesini təklif etməlidir. Tədris prosesinin rəngarəngliyi çoxnövlü metodun, yanaşmanın, strategiyanın, problemlərin həlli yollarının və ya aktivliklərin növlərindən istifadə olunması deməkdir.

Maddə 33. Dərinləşdirilmiş tədris

Məktəb əsaslı və dinamik bilik vermək üçün dərin tədrisi təmin etməlidir. Bu isə tədris materialının mərhələlərlə və çoxtərəfli təqdim olunması, yeni məsələlərin, anlayışların əsaslı və fərqli kontekstlərdə təhlili, fənnlərarası əlaqələrin aşkara çıxarılması və ümumi aspektlərin işlənilib hazırlanması deməkdir.

Maddə 34. Şagirdin motivasiyasının artırılması

Şagirdin motivasiyasının artırılması əhəmiyyətli pedaqoji məsələdir. Tədris prosesində nəzərə alınmalıdır ki, əgər şagird müəllimin əsas vəzifəsinin onun irəliləyişinə kömək göstərmək olduğunu görürsə, o zaman şagirdin motivasiyası artır və ya əksinə, əgər belə hesab edirsə ki, müəllimin əsas vəzifəsi onun nəticəsinin ittihamlı şəkildə qiymətləndirilməsidirsə, o zaman şagirdin motivasiyası azalır. Eləcə də əgər o, tapşırığın

məqsədini görürsə və onun zəruriliyinə əmindirsə, o zaman şagirdin motivasiyası artır. Müəllimin konkret tapşırığın hansı məqsəd daşdığını izah etməsi də vacibdir. Şagirdin məktəbdə davam edən fəaliyyət və məktəbdən kənarında baş verən həyat arasında əlaqəni görə bilməsi zəruridir.

Maddə 35. Nizam-intizam

1. Məktəb şagirdlərin öz vəzifələrini dərk etmək və ictimai asayışı qorumaq qabiliyyət-vərdislərini inkişaf etdirməlidir. Məktəbdə sakit və işgüzar mühit yaratmaq üçün müəllimin nümunəsi həlledicidir; məktəbin şagirdlərlə münasibətdə intizam tədbirlərini keçirmək üçün istifadə etdiyi inzibati ölçülər elə müəyyən olunmalıdır ki, şagirdlərin ləyaqətinə toxunmasın.
2. Emosional və əxlaq baxımdan problemlə şagirdlərin sosial əxlaqın spesifik təlimatlarına ehtiyacları vardır. Bu təlimatlar məktəbin daxili nizam-intizam qaydasında öz əksini tapmalıdır.

Maddə 36. Şagirdlərin cəlb edilməsi

Müasir təhsil prosesi şagirdlər tərəfindən xüsusi aktuallıq tələb edir. Bu, şagirdlər tərəfindən nəinki tək-cə təhsil almaq prosesində fəal iştirakı, eləcə də həmyaşıdların layihələrində iştirakı da nəzərdə tutur. Dərsdə qrup halında işləyərkən, layihələrdə iştirak edərkən, tamaşaların planlaşdırılması və həyata keçirilməsi zamanı şagirdlər müxtəlif konsepsiyaların daha yaxşı başa düşülməsində, qabiliyyət-vərdislərə yiyələnmək və onları inkişaf etdirməkdə və yanaşmaların formalaşmasında bir-birlərinə kömək göstərirlər. Buna müvafiq olaraq şagirdlərin dərslərdə iştirakının təmin edilməsi məktəbin başlıca qayğılarından biridir.

VII Fəsil. İcbari və seçmə fənnlər

Maddə 37. Fənnlərin qruplaşdırılmasının başlıca prinsipləri

1. Milli tədris planı ilə nəzərdə tutulmuş fənnlər səkkiz fənn qrupunda birləşirlər:
  - a) Dövlət dili;
  - b) Riyaziyyat;
  - c) Xarici dillər;

- ç) İctimai elmlər;
- d) Təbiətşünaslıq elmləri;
- e) Texnologiyalar;
- ə) Estetik təlim;
- f) İdman.

2. Fənn qrupları, fənn səriştələrinə əsasən, həm icbari, həm də seçmə fənnlərnı əhatə edirlər.

3. Fənn qrupları qonşu fənnləri bir-birinə birləşdirir.

4. Fənn qruplarına daxil olan fənnlər icbari və ya seçim şəklində ümumi təhsilin hər üç pilləsində tədris olunurlar.

5. İbtidai pillədə fənnlərarası inteqrasiyanın keyfiyyəti nisbətən yüksəkdir, nəinki fənnlərin daha ixtisaslaşdırılmış şəkildə tədris olunduğu baza və ya orta pillələrdə.

Maddə 38. Dövlət dili

1. Dövlət dilinin fənn qrupunda aşağıdakı icbari fənnlər birləşdirilmişdir:

- a) Gürcü dili və ədəbiyyatı (I-XII siniflərdə tədris olunur);
- b) Abxaz dili və ədəbiyyatı, Abxaziya Muxtar Respublikasında (I-XII siniflərdə tədris olunur);
- c) Gürcü ikinci dil kimi, qeyri-gürcü dilli məktəblər/bölmələr üçün (I-XII siniflərdə tədris olunur).

2. Dövlət dilini öyrənmək yeniyyətədə Gürcüstanın dövlət dilində/dillərində əsas ünsiyyət qabiliyyətlərini (yazı, oxu, dinləmə, danışıq) inkişaf etdirməlidir. Bu qrupa daxil olan fənnin/fənnlərin tədris məqsədi şagirdlərdə bədii əsərlərin estetik qavranılması və qiymətləndirilməsi, öz fikrini qısa şəkildə ardıcılıqla əks etdirmək, oxumaq və müxtəlif məzmunlu mətnlər yaratmaq qabiliyyətini inkişaf etdirmək; ədəbi irsə hörmət hissələrini oyatmaq; şagirdlərin yazılı və şifahi nitq mədəniyyətini inkişaf etdirməkdir.

3. Gürcü ikinci dil kimi, qeyri-gürcü dilli şagirdlər tərəfindən öyrənilir.

Maddə 39. Riyaziyyat

1. Riyaziyyat fənn qrupuna icbari fənn olan riyaziyyat aiddir (I-XII siniflərdə tədris olunur).
2. Riyaziyyatı öyrənməkdə başlıca məqsəd yeniyetmələrdə analitik, məntiqi, ardıcıl və simvolik təfəkkür və tədqiqat qabiliyyət-vərdislərinin işlənilib hazırlanmasıdır. Riyaziyyatın tədrisi şagirdə ona həyati, əməli problemlərin həllində kömək göstərəcək bacarıq-vərdisləri əldə etdirməlidir.

Maddə 40. Xarici dillər

1. Xarici dillər fənn qrupunda aşağıdakı icbari fənnlər birləşdirilmişdirlər:
  - a) Birinci xarici dil (I-XII siniflərdə tədris olunur);
  - b) İkinci xarici dil (VII-XII siniflərdə tədris olunur).
2. Xarici dillərin tədrisi şagirdə dövlət dili ilə yanaşı, ən azı iki dildə ünsiyyət qabiliyyətini inkişaf etdirməlidir.
3. Qeyri-gürcüdilli məktəblərin/bölmələrin öz şagirdlərinə, ana dili və dövlət dilindən başqa, bir xarici dil də öyrətmələrinə yol verilir.
4. Xarici dillərin fənn qrupunun başlıca məqsədlərindən biri ondan ibarətdir ki, şagirdlər yazılı və şifahi formada ünsiyyəti xarici dildə/dillərdə qavraya bilsinlər. Bütün digər fənn qruplarında olduğu kimi, əsas diqqət əldə edilmiş biliyin təcrübədə tətbiq olunması qabiliyyətini inkişaf etdirməyə yönəldilməlidir.
5. Xarici dilin fənn standartları dil bilmə səviyyələrinə əsasən tərtib olunmuşdur və istənilən xarici dil üçün ümumidir. Fənn proqramlarının məzmunu yalnız bir neçə dili nəzərdə tutur, lakin məktəbin şagirdlərə bu dillərin əvəzində başqa dili/dilləri təklif etmək hüququ var, bu isə məktəbin tədris planında müəyyən edilməlidir.
6. Birinci xarici dilin tədrisi birinci sinifdən başlanır, ikinci xarici dilin – VII sinifdə (qeyri-gürcüdilli məktəblər/bölmələr üçün müəyyən olunmuş istisnalardan başqa).
7. İngilis dilinin tədrisi birinci sinifdən etibarən icbaridir. İstisna yalnız nazirliklə razılıq əsasında mümkündür. İstisnaya yol verildiyi təqdirdə, məktəbin birinci sinifdən etibarən başqa xarici dili tədris etmək hüququ var, lakin belə halda məktəb şagirdə ikinci xarici dil kimi ingilis dilini təklif etməyə borcludur.

Maddə 41. İctimai elmlər

1. İctimai elmlər fənn qrupunda aşağıdakı icbari fənnlər birləşdirilmişdir:
  - a) Bizim Gürcüstan (V-VI siniflərdə tədris olunur);
  - b) Gürcüstan və dünya tarixi (VII-VIII, XI-XII siniflərdə tədris olunur);
  - c) Gürcüstan tarixi (IX sinifdə tədris olunur);
  - ç) Tarixə giriş (X sinifdə tədris olunur);
  - d) Coğrafiya (VII-VIII siniflərdə tədris olunur);
  - e) Gürcüstan coğrafiyası (IX sinifdə tədris olunur);
  - ə) Dünya coğrafiyası (X sinifdə tədris olunur);
  - f) Qlobal problemlər coğrafiyası (XI sinifdə tədris olunur);
  - g) Mülki təhsil (IX-X siniflərdə tədris olunur);
  - ğ) Mülki müdafiə və təhlükəsizlik (IV, VIII və XII siniflərdə tədris olunur);
2. İctimai elmlər fənn qrupunun başlıca məqsədi məlumatlı, fəal və məsuliyyət hisslərinə malik vətəndaşı tərbiyə etməkdən ibarətdir.
3. Şagirdə doğma mühit barədə informasiya versin; dünya tarixi və coğrafi proseslərdə doğma ölkəsinin yerini müəyyənləşdirməkdə ona kömək etsin, onu vətənpərvər və humanist insan kimi formalaşdırsın. Bununla yanaşı, ictimai elmlər fənn qrupuna daxil olan fənnlərin tədrisinin şagirdlər arasında vətəndaş dəyərlərinin aşılmasında həlledici əhəmiyyəti vardır.

Maddə 42. Təbiətşünaslıq elmləri

1. Təbiətşünaslıq elmləri fənn qrupunda aşağıdakı icbari fənnlər birləşdirilmişdir:
  - a) Təbiətşünaslıq (I-VI siniflərdə tədris olunur);
  - b) Təbiətşünaslıq elmlərinin əsasları (VII sinifdə tədris olunur);
  - c) Biologiya (VIII-XI siniflərdə tədris olunur);
  - ç) Fizika (VIII-XI siniflərdə tədris olunur);
  - d) Kimya (VIII-XI siniflərdə tədris olunur);

2. Təbiətşünaslıq fənnlərinin tədrisinin başlıca məqsədi ondan ibarətdir ki, şagird elmin əsaslarını dərk etsin və onları tədqiqat bacarıq-vərdisləri ilə inkişaf etdirdirsin, bu isə şagirdə aləmi dərk etmək imkanı verir, onu ictimai işlərin müxtəlif sahələrinə cəlb edir, özü ilə, cəmiyyətlə və ətraf mühitlə münasibətdə məsuliyyətini hiss etdirir.

Maddə 43. Texnologiyalar

1. Texnologiyalar fənn qrupuna icbari fənn olan informasiya və kommunikasiya texnologiyaları (İKT) aiddir (I, V-VI siniflərdə tədris olunur); yeni Milli Tədris Planının tətbiqi vaxtı üçün ibtidai pilləni başa çatdırmış (baza və ya orta pillədə oxuyan) şagirdlər məktəbi bitirmək üçün İKT –nin ən azından birinci səviyyəsinin öhdəsindən gəlməlidirlər. Belə halda məktəb baza-orta pillələrin hər hansı bir sinfində İKT-nin tədrisini təmin etməlidir.
2. Texnologiyalar üzrə fənn qrupunun məqsədidir: şagirdlər arasında mətbuat və rəqəmsal mütaliə səviyyəsinin yüksəlməsində, müxtəlif sahələr üçün spesifik texnologiyalara yiyələnməkdə və bu texnologiyalardan istifadə etmək üçün həm müxtəlif fənnlərlə integrativ tədris zamanı, eləcə də ayrıca tədris yolu ilə zəruri qabiliyyət-vərdislərin inkişaf etdirilməsində onlara kömək göstərsin.

Maddə 44. Estetik təlim

1. Estetik təlim fənn qrupunda aşağıdakı icbari fənnlər birləşdirilmişdir:
  - a) Təsviri və tətbiqi incəsənət (I-IX siniflərdə tədris olunur);
  - b) Musiqi (I-IX siniflərdə tədris olunur);
  - c) Gürcü rəqsi (IV sinifdə tədris olunur).
2. Estetik tərbiyə üzrə fənn qrupunun məqsədi şagirdlər arasında incəsənət nümunələrinin dərk edilməsini, qiymətləndirilməsini və qabiliyyətlərin yaradılmasını inkişaf etdirmək; onlara incəsənətin universal dilinin öyrənilməsində və onun vasitəsilə milli və dünya mədəni dəyərlərinin paylaşılmasına kömək göstərməkdir.

Maddə 45. İdman

1. İdman üzrə fənn qrupuna icbari fənn olan idman aiddir (I-XII siniflərdə tədris olunur).

2. İdmanın tədrisində məqsəd şagirdi fiziki fəallıqlara cəlb etməkdən və bu yolla onun fiziki inkişafına kömək göstərməkdən ibarətdir; eləcə də, fənnin tədrisinin başlıca məqsədlərindən biri ondan ibarətdir ki, şagird sağlam həyatın insan həyatında necə mühüm rol oynadığını dərk etsin.
3. XEŞ şagirdlər (xüsusilə də fiziki problemləri olan: əlil arabasından istifadə edən, əqli inkişaf pozuntusuna malik, görmə və eşitmə pozuntularına malik və s.) idman dərslərində və idman yarışlarında onlar üçün tərtib olunmuş fərdi tədris planına müvafiq olaraq iştirak edirlər.

Maddə 46. Seçmə fənnlər

1. Orta pillədə şagirdlərə, onların maraqlarına uyğun olaraq müxtəlif fənnləri seçmək və öyrənmək imkanı verilir.
2. Seçim fənninin tədrisinin başlıca məqsəd şagirdlərin nöqtəyi-nəzərini genişləndirməkdən və onların təcrübələrini zənginləşdirməkdən ibarətdir. Şəxsi arzusuna əsasən seçilmiş bir neçə fənnin öyrənilməsi şagirdlərə öz qüvvələrini müxtəlif təhsil sahələrində sınaqdan keçirməyə və meylləri və gələcəkdə seçəcəkləri istiqamət barədə daha dəqiq təsəvvür əldə etməyə imkan verəcəkdir.
3. X-XII siniflərdə şagird seçmə fənnlərini 5 semestr ərzində öyrənməlidir.
4. Seçim fənni birmodullu və ya ikimodullu ola bilər. Mümkündür ki, şagird ikimodullu fənnin yalnız birinci modulunu öyrənsin. Dil bilmə səviyyələrinə əsasən verilən “üçüncü xarici dil” seçim fənni istisna təşkil edir. Bu fənn üçün xarici dilin mövcud fənn proqramından istifadə olunur;
5. Seçim fənninin hər bir modulu ayrı-ayrılıqda qiymətləndirilir;
6. Seçmə fənnlər həftədə iki saatlıq yüklə tədris olunur;
7. XII sinfin ikinci semestrində seçmə fənnlər tədris olunurlar;
8. Seçmə fənnlər tədris olunarkən sinfin orta pillənin müxtəlif sinif şagirdlərindən komplektləşdirilməsi mümkündür;
9. Mümkün olduğu halda, məktəbin şagirdlərə seçmə fənnlərin maksimal geniş seçimini təklif etməsi arzu olunur.
10. Seçmə fənnlərin nümunəsi.

Fənnin adı	Semestrin sayı	Modulun sayı	Sınıf
1. Amerikaşünaslıq	2	2	X/XI/XII
2. Coğrafi tədqiqat	2	1	X/XI/XII
3. İqtisadiyyat və dövlət	2	1	XI/XII
4. Teatr incəsənəti	2	1	X/XI/XII
5. Kino incəsənəti	2	2	X/XI/XII
6. Üçüncü xarici dil	2		X/XI/XII
7. Sahibkarlığın əsasları	2	1	X/XI/XII
8. Vətəndaşlıq	2	1	X/XI/XII
9. Dünya mədəniyyəti	2	1	X/XI/XII
10. Musiqi-kompüter proqramlarının praktiki kursu	2	2	X/XI/XII
11. Beynəlxalq humanitar hüquq	2	1	X/XI/XII
12. Tibbi biologiya və sağlamlıq	2	2	I modul: X/XI/XII II modul: XI/XII
13. Təsviri və tətbiqi incəsənət: nəzəri-praktiki kurs	2	1	X/XI/XII
14. Təsviri və tətbiqi incəsənət: praktiki kurs	2	1	X/XI/XII
15. Folklor və mifologiya	2	1	X/XI/XII
16. Kimyəvi texnologiyalar	2	2	XI/XII
17. Müasir fizikaya giriş	2	2	I modul –XI/XII II modul -XII
18. XIX-XX əsrin Qərb ədəbiyyatı	2	2	X/XI/XII
19. İncəsənət tarixi	2	1	X/XI/XII

Maddə 47. “Abituriyent saati”

İcbari və seçmə fənnlərdən başqa on ikinci sinfin saat cədvəlində belə adlanan “Abituriyent saatları” nəzərdə tutulmuşdur. Bu o fənnlərdir, hansıların əsasında məktəbin buraxılış imtahanı verilir. Qeyd edilən “saat”-ın məqsədi məktəbin buraxılış imtahanı üçün müəyyənləşdirilmiş proqram əsasında şagirdə hər bir konkret fənnə öyrəndiyi materialın təkrarlamasına kömək göstərməkdir.

VIII Fəsil. Birincilik bəsirətli kompetensiyalar

Maddə 48. Milli Tədris Planının birincilik bəsirətli kompetensiyalar

Ümumi təhsilin milli məqsədlərini və ictimai tələbatları nəzərə almaqla Milli tədris planı doqquz birincilik kompetensiyalarını ayırır. Bunlara yiyələnmək isə müasir dünyada özünü dərk etmə və müvafiq yer qazanmaq üçün həlledici rol oynayır. Fənnlərin tədrisi, spesifik kompetensiyaların inkişafı ilə birlikdə şagirdlərdə bu birincilik bəsirətli kompetensiyaların inkişafına kömək göstərməlidir.

1. Bəsirətli kompetensiyalara yiyələnmək üçün tədris prosesində fənnlər arasında əlaqə yaratmaq zəruridir. Müəllim şagirdə kömək əli uzatmalıdır ki, o, hər hansı bir fəndə əldə etdiyi bilik və təcrübəni müxtəlif məzmunla malik kontekstlərə keçirə və bundan istifadə edə bilsin.
2. Bəsirətli birincilik kompetensiyalar bunlardır:
  - a) Savadlılıq. Ənənəvi anlamda, “savadlılıq” sözü oxumaq, yazmaq, dinləmək və danışmaq məqsədi ilə dildən istifadə qabiliyyətidir. Bugünkü gündə bu anlayışın məzmunu daha geniş sahəni əhatə edir; müasir anlamda, savadlılıq dəyişkən kontekstdə oxumaq, yazmaq, informasiyanı işləyib hazırlamaq, ideyaların və düşüncələrin deyilişi, qərar qəbul edilməsi və insanın bütün həyatı boyu əldə etdiyi biliyin əsasında problemlərin qaydaya salınması qabiliyyəti deməkdir;
  - b) Mediasavadlılıq. Kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı nəticəsində, müasir dünyada, ənənəvi mətnlərlə birlikdə eyni vaxtda dil, səs və vizual vasitələrdən istifadə edən multi-media mətnləri əhəmiyyətli yer tutmuşdur. Bundan başqa, müasir dünyada media insan həyatının bütün sahələrini əhatə edən ən güclü mədəni silahdır. Buna görə də, şagird mütləq bir tərəfdən bu yeni üslubun və hərtərəfli formanın multi-media mətnlərini dərk etməyi, anlamağı, şərh etməyi, istifadə etməyi və yaratmağı bacarmalı, digər tərəfdən, media kainatda istiqamətlənməyə, düzgün seçim etməyə (informasiyanı “süzgəcdən keçirməyə”) və əldə edilmiş informasiyanı tənqidi qiymətləndirməyə kömək etməlidir. Bu nöqteyi-nəzərdən, media savadlılıq tənqidi təfəkkürün inkişafına təkan verir;
  - c) Rəqəmsal savadlılıq (kompüter savadlılığının eynidir). Müasir dünyada kommunikasiya və rəqəmsal texnologiyaların inkişafı savadlılıq anlayışını bir daha genişləndirdi. Bu, şəbəkə axtarışlarını, mətnlərin elektron hazırlanmasını və mətnlə məlumat vermək proqramlarından istifadə etmək qabiliyyətini də əhatə edir ki, bunlar da bütövlükdə rəqəmsal savadlılıq adlandırılırlar. İnformasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadə etmək şagirdlər arasında yaradıcı və innovasiya yanaşmalarının aşılmasına kömək edir.

ç) Kəmiyyət üzrə savadlılıq. Kəmiyyət üzrə savadlılıq o qabiliyyət-vərdislərin məcmusudur, hansılara yiyələnmək şagirdə ədədin məzmununu dərk etməsini, kəmiyyətin müxtəlif vasitələrlə əks olunmasını, rəqəmlər arasında istiqamətlərin anlaşılmasını, kəmiyyətlərin müqayisə edilməsini asanlaşdırır. Bu qabiliyyət-vərdislər nəinki riyaziyyatın, eləcə də başqa fənnlərin öyrənilməsində şagirdlərə lazım gəlir;

d) Elektron savadlılıq. Elektron savadlılıq ətraf mühitə münasibətdə insanın sağlam münasibətinin formalaşdırılmasını nəzərdə tutur, bu isə o deməkdir ki, şagird ətraf mühitdə baş verən proseslərə münasibətdə öz məsuliyyətini dərk etməli, onun mühafizəsində və bərpa olunmasında iştirak etməyi bacarmalıdır;

e) Çoxdilli (plurilingvistik) kompetensiya. Çoxdilli kompetensiya insanların dilə/dillərə yiyələnmək və bunlardan istifadə etmək üzə daxili qabiliyyətidir. İstənilən fəndə bilik və qabiliyyəti şagird dil aktivlərinin vasitəsi ilə qazanır. Buna müvafiq olaraq, hər bir fənn şagirdin çoxdilli kompetensiyasının inkişafına öz xidmətini daxil edə bilər;

ə) Tematik kompetensiya. Tematik kompetensiya verbal və qeyri -verbal (xəritənin, diaqramların, sxemlərin, şəkillərin, melodiyların və s.) vasitəsilə göndərilmiş informasiyanın anlaşılması və interpretasiyası, öz düşüncələrini və həyəcanlarını müxtəlif vasitələrlə vermək qabiliyyəti; informasiya işarələrini bir sistemdən başqasına keçirmək (məs.; söz mətnindəki və ya musiqi əsərlərində verilmiş fikrin illüstrasiyasının əks edilməsi, söz mətni və şəklin bir-biri ilə əlaqələndirilməsi, sözlə ötürülmüş informasiyanın diaqram şəklində təqdim olunması və s.) qabiliyyəti deməkdir.

f) Təlimin tədrisi. Təlimin tədrisi tədris prosesinin müstəqil idarə olunması qabiliyyətidir. Müəllim şagirdin diqqətini tədris prosesinə, onun gedişinə yönəltməlidir; şagirdə tədris prosesinin gedişinə ya kömək göstərən, yaxud da ona mane olan amillərin və şəraitlərin dərk olunmasına kömək göstərməlidir. Tədrisin nəticələrini yaxşılaşdıran və tədris strategiyalarından müstəqil istifadə etmək qabiliyyətini yaradan üsullar və yanaşmalar axtarılıb tapılmalıdır.

g) Sosial və vətəndaş kompetensiyası. Sosial və vətəndaş kompetensiyası vətəndaş həyatına inteqrasiya üçün zəruri olan konstruktiv əməkdaşlıq, problemlərin nizama salınması, tənqidi və yaradıcı təfəkkür, qərarların qəbul olunması, tolerantlıq, başqalarının hüquqlarına hörmət bəsləmək, demokratik prinsipləri tanımaq və s. kimi qabiliyyət və dəyərlərin formalaşdırılması deməkdir.